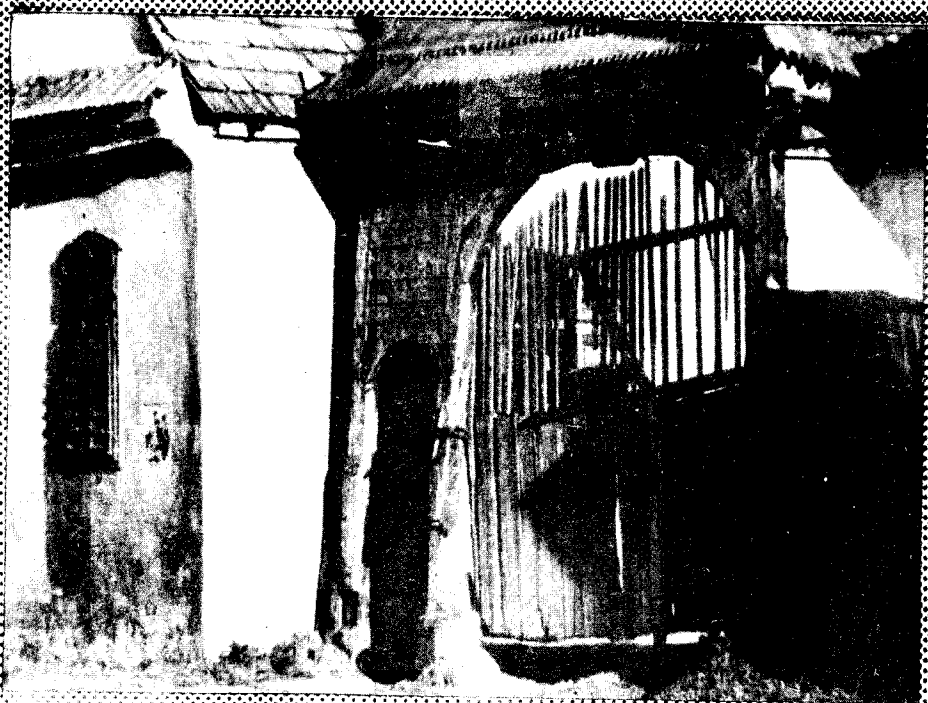

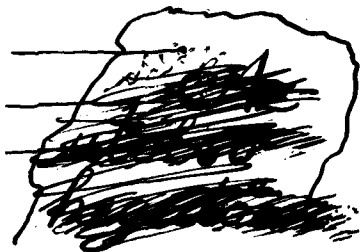
SZÉKELYSÉG

90/4

AZ UTOLSÓ HEGEDŐS

(Fülöp Áron élete és költészete)

A Székelyudvarhely melletti Felsőboldogfalván áthaladó vizsgáldót meglepi egy titokzatos feliratú sírkő és egy, az erdő aljában árvalkódó faház szokatlan építészeti stílusa. Az előbbi csupán egy mondatból áll: „Itt nyugszik az utolsó hegedős 1861–1920 és felesége 1851–1936.” Az utóbbi az erdő felé néző kilátószerű emeletes tornácával rejtélyeskedik.

De kevéssel alább, az út másik oldalán, a község általános iskolája ma már a FÜLÖP ÁRON nevet viseli. A méltatlanul korán elfeledett költő emléke éled újra ezzel a névadással. Azé a költő, akit szívós kitartás jellemez az élet küzdelmeiben és műveiből népének, szülőföldjének határtalan szeretete árad.

Fülöp Áron 1861. március 21-én született a gazdálkodó és állatgyógyító Fülöp Sándor és Bögözi Rozália első gyermekeként Felsőboldogfalván. Elemi iskoláit szülőfalujában végezte, majd 1871 őszétől a székelyudvarhelyi Református Kollégium diákja lett, melynek Önképzőkörében hamarosan feltűnik versmondásaival, népdalénekléseivel és díjazott „beszélyei”-vel. A kitűnő tanulót apja jegyzőnek szánja, de, amikor a tanároktól megtudja, hogy többre hivatott, papi pályára irányítja. Kapóra jön a Nagyenyeden lakó gazdag nagynéni ajánlata, miszerint ő biztosítaná a lakást és a kosztot. Ám ez a pályakezdése torzóban marad, mert az otthonról hozott tandíjat elmulatta. A papi pályára alkalmatlannak találattott, ezért el kell hagynia Nagyenyedet.

De a mindig jókedvű, teljes lélekkel odaadó ifjú nem keseredik el, Budapestre megy. Először orvosstanhallgató, aztán hamarosan a bölcsészkar magyar-latín szakának előadásait hallgatja.

Első egyetemi éve alatt érlelődik meg benne az az elhatározás, hogy Arany János hun eposzát folytatja. Emiatt elhanyagolja a vizsgáit. A kisborosnyói korrepetitori éve felfokozottá teszi korábbi elhatározását. Vörösmartyhoz hasonlóan, ő is rájön arra, hogy a társadalmi ranglétra gátakat emel az érzelmeik közé: le kell mondania a szolgabíró lányának kezéről. Negyedéves korában helyettes tanári állást vállal a hódmezővásárhelyi Református Főgimnáziumban, mert apja megtagadja az anyagi támogatást kicsapongásai miatt. Katonaévei leteltével visszamegy Budapestre, de most sem teszi le a vizsgáit és jegyessége is felbomlik Poko-

mány Mariskával, egy hódmezővásárhelyi mérnök lányával.

Ha társadalmi- és magánélete bizonytalan is, de az irodalmi élet színpadán már megjelenik. 1885-ben Budapesten Márkus Samunál kinyomják az *Attila fia: El-lák — költői elbeszélés tíz énekben* című könyvét, amelyet Grill Károly udvari könyvkereskedő bizománya árusít/ ami két újabb kiadást is megért: 1893-ban a Révainál és 1929-ben a Sylvester I. és Ny. I. R. T. kiadásában Lampérth Géza előszavával/ A Révai testvérek kinyomtatják az *Attila fia: Aladár* című könyvét/ é. n. ; valószínűleg már a következő évben: újabb kiadása: 1929-ben u. Sylvester I. és Ny. I. R. T. -nél/.

Az 1883 – 1886 közötti versei azonban csak halála után láttak napvilágot *Fülöp Áron kisebb költeményei* címen Székelyudvarhelyen, 1921-ben. Ez a kötet tartalmazza a 26 ifjúkori versét és a 10 későbbit is /Bakóczy Károly előszavával/. Van benne szerelmes vers, bölcselő ének, vallásos költemény, szónoki pátoszú óda/ Orbán Balázs sírnál/, keresetlen népdal és néhány gyermekvers.

— 1886-tól a szatmárnémeti Református Gimnázium helyettes tanára lesz. Beleszeret a gimnázium igazgatónjébe, Sargavay Erzsébetbe és 1887-ben feleségül veszi. Magánélete rendeződésével, apjával való viszonya is megváltozik.

A költői elismerés késik és helyettes tanári állása is megszűnik. Továbbtanulási tervük foglalkoztatják, ezért 1887-ben tanulmányt ír az eposzról *Debreczeni Márton és a kióvi csata* címen. A mindössze száz oldalas tanulmány a szatmári „Szabadsajtó” könyvnyomdában látott napvilágot. Ennek megírása után született meg az Attiláról szóló költői elbeszélés terve, hiszen rádöbben, hogy előzmények nélkül „az eposzi méltóság nevetségessé válik”. Így lesz tetralógia a trilógiából.

A munkanélküliség a lapszerkesztés berkeibe is elvezeti. Így 1893-tól szerkeszti a Szatmári Hírlapot, amelynek nővéja magasban áll a korabeli vidéki lapokénál.

1985-ben Pestre költözik, mert a vidék lehúzó erejét egyre jobban érzi. Itt a képviselőház segédkönyvtárosa, majd főkönyvtárosa és 1911-től pedig igazgatója lesz. Most már sokat ír. Feleségét — a kinek nem sikerült még állást szereznie Pesten, ezért Fiumében dolgozik — egy levélben novelláról is értesíti /Egy éj az

ecsed lapon/, amely azonban nem került elő. *Szűrszabó* címen népies füzetet szerkeszt. Ír verset, kritikát, iránycikket, képmagyarázatot a pesti lapokban és írni kezdi a *Csabát*, amely 1908-ban lát napvilágot a Bp.-i Atheneum I. és Ny. R. T. kiadásánál /második kiadása 1929-ben a Sylvester Kk./.

1901-ben felesége is Pestre költözik és a hatgyermekes testvére halála után, 1905-ben, már négyre nő a családtagok száma: magához veszi testvére két gyermekét Annát és Lacit. Négy év múlva Anna tüdőbajban meghal és Lacit is az a veszély fenyegeti. Hogy „Laci fiát” megmentse az életnek, házat épít Felsőboldogfalván, amelynek erdőre néző emeletes tornácán gyógyulhat. Felesége már 1914-ben hazatér a fiúval, míg ő csak 1917-ben. A fiút sikerült kikezteni a kórból, de a katonai szolgálat alatt meghal, 1918-ban.

Fülöp Áron a tetralógia első kötetén dolgozik, az *Attila* című költői elbeszélésen, amely csak halála után lát napvilágot, 1929-ben a Sylvester I. és Ny. I. R. T. gondozásában Budapesten / Fülöp Áron munkái/.

A tetralógia hexameteri nem olyan simulóak, mint Arany János eposzában, pedig átvesz abból részeket. Az eseményeket történeti és mondai részekkel bővíti, a hun harcosokat a Székelyföldre vezeti /Pl. Rékát a Hargita aljában temetik el, Krimhilda Firtos várába zárja Csaba szerelmét, Ibolyát/. Az Istent Hadúr, a rosszat Nemere testesíti meg. Vörösmarty lírai eposza — a Zalán futása — is hatással lehetett rá, csupán ki kellett cserélnie a szereplőket.

Az 1929-ben megjelent Attilával azonos kötetben kaptak helyet balladáái is: Nyílhúzás, Boszorkányüdvözülés, Bodo-lai Márton és Aranyhajú Firtos. Ezek mindene szomorú ballada, némelyike Arany balladáira emlékeztet. Nyelvük tömör, a balladai homály a jellemet és az érzelmeik szilárdságát sejteti bennük.

1920-ban nyakán rákos daganat támad, megoperálják, de október 20-án meghal. A temető kert melletti kertjében nyugszik Fülöp Áron Felsőboldogfalván.

Halála után felesége a székelyudvarhelyi Református Kollégiumnak ötvenéves lejes alapítványt tett, odaajándékozva ezúttal kéziratait és könyvtárát. A három könyvtárszekrény és egy egy kézírászekrény egyikén Fülöp Áron bronz mellszobora állott, amelyet Istók János készített. A szobor most a Múzeum tulajdona.

Összegzésül hadd álljon itt Benedek Elek megemlékezése Fülöp Áronról: „Embernek is, költőnek is megmaradt az, aminél indult: székely embernek, székely költőnek. Az ő fajához való hűsége vigasztalása lehet mindazoknak, akiknek lelke el-elborul az ellenkezőnek láttán.”

Nagy Teréz

A bukovinai székely népcsoportról az 1770-es évek végétől beszélhetünk. 1776 és 1785 között alapították meg az öt bukovinai székely falut: Fogadjistent, Istensegítset, Hadikfalvát, Andrásfalvát és Józseffalvát.

A felvilágosult abszolútizmus anyakirálynője, Mária Terézia a székely szabadságjogokat figyelmen kívül hagyta, így az erőszakos sorozása és határőrszervezése, valamint az adóterhek növekedésével járó fokozódó elszegényedés már 1762-től menekülésre és kivándorlásra késztetett sok székelyföldi családot. A madéfalvi vérengzést /1764. január 7./ követő tömeges menekülés két évszázadra eldöntötte a Moldvába kivándoroltak sorsát. Elsősorban Csíkból és Háromszékből érkeztek az elkeseredett székelyek. Moldvába a vajda adókedvezménye, viszonylagos szabadság, a jó termőföldek, a könnyebb megélhetési lehetőségek csábították a menekülteket. Moldva lett a nagy vándorlás első állomása.

1774-ben Bukovina osztrák fennhatóság alá került, így a birodalmi érdekek szempontjából is fontos közigazgatást, gazdasági életet, megbízható közösségi társulásokat kellett létrehozni. Kézenfekvő volt a Moldva-szerte kisebb-nagyobb csoportokban élő magyarok Bukovinába való áttelepítésének a terve. Mozgásba lendült az osztrák hivatali gépezet, így 1786-ra befejeződtek a letelepítések.

Bukovinában az új lakosoknak meg kellett teremteniük életlehetőségeiket, és ehhez az indulásnál igen sok segítséget kaptak. Az évtizedek elteltével a kezdetben egyforma nagyságú földeket a nagy gyermekáldás miatt elaprózták,

a megélhetést a mezőgazdaság már nem biztosította, így új munkalehetőség után kellett nézni.

A férfiak egy része fát termelni járt, mások tömegesen vállaltak idénymunkát Moldvában, majd kialakult a fuvarosok csoportja, akik sót, pálinkát, más termékeket szállítottak főleg Radóc környékére. Azok, akik megmaradt földeskejükön idejében áttértek az intenzívebb és jövedelmezőbb zöldségtermesztésre, hamarosan virágzó gazdaságot teremtettek maguknak. A gazdasági, társadalmi emelkedésben messze elhagyták a csak idénymunkából élő falubelijeiket, így a bukovinai székely falvak lakossága erősen rétegződött. Tömeges elszegényedés és elvándorlás kezdődött meg.

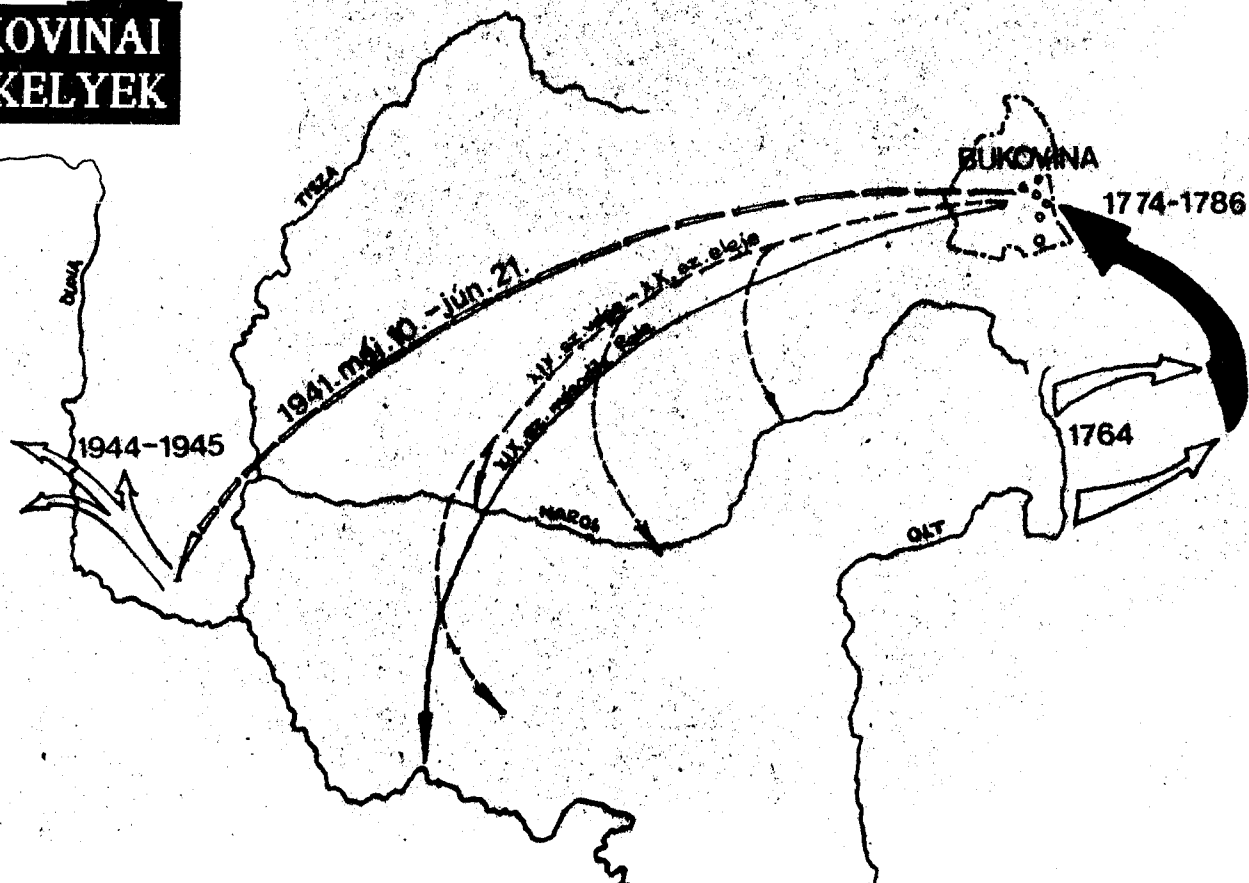
A XIX. század második felében Magyarországon felmerült a bukovinai magyarok hazatelepítésének gondolata. Jó lehetőségnek mutatkozott az Al-Duna szabályozásával felszabadult terület és munkaalkalom, így országos mozgalommá vált a terv végrehajtása. A Csángó — Magyar Egyesület kormánybiztosa 1885. január 24-én kelt levelében jelenti, hogy „befejeződött a bukovinai csángók al-dunai beszállítása”. Mintegy 4000 embert telepítettek le Hertelendyfalva, Sándoregyháza és Székelykeve falvaiba.

A XIX. századi új telepések a bukovinai székelység legszegényebb rétegeiből kerültek ki. Nagyobb tömegben telepedtek még le Erdély és a Partium egyes területeire az első világháborúig, így például az Arad megyei Gyorokra, Dévára, Vajdahunyadra, a Temes megyei Babsára, Marosludasra, a Hunyad megyei Sztrigyszent-

györgyre és Csernakeresztúrra. És a bukovinai székelyek sem maradtak ki az amerikai nagy kivándorlásból. A Bukovinában maradt székelység élete az I. világháború után rohamosan romlott. A tájegység nemzetiségi összetétele rendkívül színes képet mutatott. Az öt székely falu körül román, nagyszámú rutén, német, lengyel ajkú lakosság élt. Közöttük élénk, kiegyensúlyozott gazdasági kapcsolat volt, amely megromlott és meglazult 1920 után. Ekkor vált kötelezővé az iskolákban a román nyelv oktatása. Az andrásfalvi reformátusokat kivéve az isko-

előzték meg a bukovinai magyarság újbóli szervezett telepítését, ezúttal a Délvidékre. 1941. május 10. és június 21. között Bácskába, a szerb lakosság kiűritése után üresen maradt falvakba költöztették a székelyeket. Ez a helyszín önmagában előrevetítette a későbbi tragikus eseményeket, csupán három évnek kellett eltelnie.

Bácskában a családok egészen más gazdasági, társadalmi és kulturális körülmények közé kerültek, amelyek azonban a népcsoport hagyományos életében, gondolkozásában, viszonyulásaiban alapvető változást nem hoztak.

lákban magyarul már nem is taníthattak. Mindez műveltségi hanyatlást eredményezett, noha igen erősen küzdöttek ellene. Kulturális centrumokká a templomok és a paplakok váltak. A papok vették át a közösségekben a vezető, irányító és szervező szerepet is, amit a sorsuk további tragikus eseményein át végig híven láttak el.

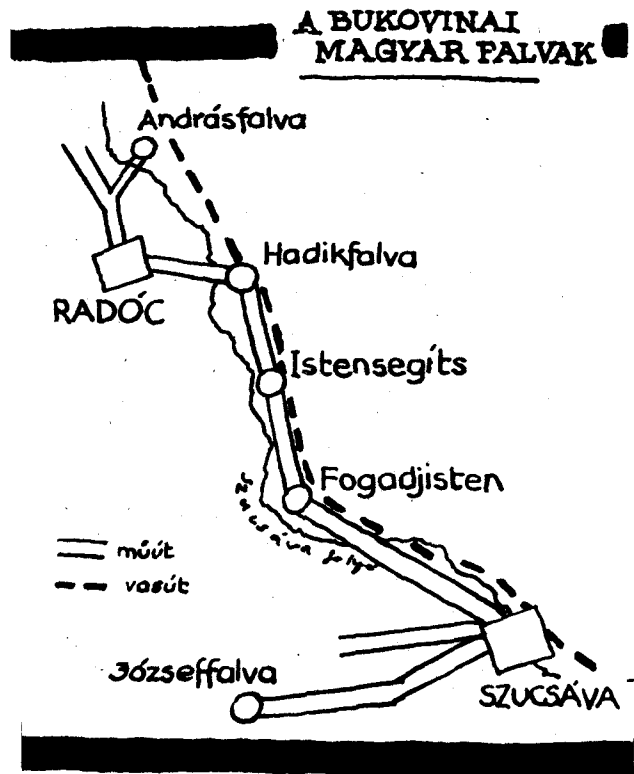
A sorozás előtt álló fiatal férfiak, a merészebb családok sorban szökdöstek át Erdélybe és Magyarországra, így próbálva egyre romló és beszűkülő életükön változtatni. Ezek az események

Az államközi megállapodás értelmében ugyanis, a Bácskába költözők háztartási felszereléseiket, bútoraikat, ruhaneműjüket hozhatták magukkal, állataikat és gazdasági eszközeiket Bukovinában kellett értékesíteniük.

A 2828 család, mintegy 13500 fő 28 települést alkotott a régi előnevet megőrizve. Már útközben Bácska felé a vonaton csatlakoztak hozzájuk egészségügyi dolgozók, ápolók, és a súlyos betegeket és a szülés előtt álló anyákat kórházba szállították az állomásokon. Minden községben

létesült iskola, egészségház, napköziotthon. Állatokkal szintén ellátták őket, és a földeket már a betelepítés harmadik napján kalákában művelték, kapálni kellett a kukoricát a 8 — 10 éveseknek is. Az otthonteremtésnek, a meggyökeresedésnek 1944. októberében egy rádióparancs vetett véget: „Azonnal, 6 órán belül menekülni kell! — ki szekéren, ki gyalog, ami elfért kezében, hátán, szekéren — kapkodva, kétségbeesetten menekült. Az állatokat kiengették, nyitva hagyták a kapukat, és a teheneket maguk előtt hajtva elindultak a lerongyolódott, háborútól szenvedő Magyarországra. Mérhetetlen kín, szenvedés, reménytelenség, kilátástalanság, rengeteg halál kísérte őket útjukon.

1945 tavaszán Bodor György, letelepítési kormánybiztos „forradalmi módszerekkel” telepítette le a székelyeket. Központi területként a Dunántúlt választotta, mivel Bonyhád vidékének gazdálkodási módszerei és feltételei hasonlítottak szerinte a legjobban a székely gazdálkodási módszerekhez. A legfőbb érv azonban a sváb lakosság kitelepítésével felszabaduló terület volt. Gyorsított ügyintézással, az egykori Volksbund-tagságra hivatkozva eltávolították a sváb lakosság kétharmadát. Törvénytelenek, embertelenek, szégyenteljesek voltak a „forradalmi módszerek”, és ezt indokolta az ún. történelmi szükségszerűség, a bukovinai menekültek kényszerhelyzete sem. A történelem áldozatai voltak a bukovinai székelyek ugyanúgy.

mint a svábok is. Ennek a ki- és letelepítésnek a következményei máig is hatnak.

Ma a volt a bukovinai székelyek 28 tolnai, 8 baranyai és 3 Bács-Kiskun megyei községben élnek. Sokáig nem érezték magukat biztonságban, megint valaki helyére kerültek, valaki házában, életében kellett újrakezdeni. Félték, elbizonytalanodtak, a sajátjukból szinte semmi sem maradt, amihez nyúltak, minden idegen volt.

A birtokállomány kisebb volt itt, mint Bácskában, viszont a házak, a gazdasági felszerelések igen jók. Évek kellettek ahhoz, hogy oldódjon a feszültség, az állandó menekülésre való készütség, a ládák utolsó kicsomagolása.

A Magyarországra telepített bukovinai székelyek már nem idegen népcsoportoktól körülvéve élnek itt. Szellemi és tárgyi kultúrájuk konzerválása már más funkciót tölt be az anyaországban, mint korábbi lakhelyeiken. Erdélytől Moldván, Bukovinán át Bácskáig népfenntartó, identitás-tudatot őrző, összetartó funkciója volt a hagyományoknak; a fennmaradás, az együttmaradás legfontosabb kritériuma. Magyarországi letelepülésükkel hagyományos kultúrájuk elveszíti történelmi szerepét, tárgyi kultúrájuk jelképpé, folklórijuk alkalmi — ünnepi eseménnyé válik.

TÜZFÉSZEK A FALU KÖZEPÉN

Gyufagyár Parajdon

A XIX. század első feléig még nem beszélhetünk kialakult faiparról a Sóvidéken. Ezen a téren úgrásszerű fejlődést jelentett a parajdi gyufagyár létesítése. Egy korabeli újságíró tollából, meg a marosvásárhelyi Kereskedelmi és Iparkamara évi Jelentéseiből ismerhetjük meg részletesebben ennek áttekinthető történetét, miszerint egy Hafner nevezetű tőkés 1858-ban rakta le a gyufagyár alapját Parajdon, a falu kellős közepében, mint ahogyan a korabeli hírlapíró is megírta: "A falu kellős közepén működik ez a tüzfészek". Az alapok lerakása után ismeretlen okok miatt valameddig elhúzódott az építkezés. Majd később a pesti /osztrák-német származású/ Reiter testvérek vették át, és Reiter József vezetésével fölépült és beindult az annak idején nemcsak a Sóvidék büszkeségének mondható, de országos szinten is elismert ipari létesítmény, ahogyan a korabeli újságíró jellemezte: "... . betekintünk a gyufagyárba, hazánk egyik legjelentősebb műhelyébe".

A gyufagyár termelési folyamata a vízikerekkel üzemeltetett szálkakészítő malomban kezdődött, ahol egy-egy Darmstand, Chemitz és Durlach típusú gyalugéppel hasogatták a gyújtószálkát a „kurta öl” hosszúságú lucfenyőtörkékből, és kéveszerű nyalábokba kötötték a „több láb hosszú gyufaszálakat”. Pallódeszka hasításra és darabolásra több körfűrész volt beszerelve: a későbbiek során pedig egy keretfűrész /gáttéri/ is szereltek erre a célra. A szálka készítő malom szomszédságában egy több helyiségből álló hosszú épület volt,

amelynek egyik helyiségében egy gépi berendezés "... kéveszerű nyalábokba kötött több láb hosszúságú gyufaszálakat aprózó kívánt nagyságúvá az osztályozó gép előtti szabályozó fémlapon, mint egy dohányvágó". Az így felaprózott gyufaszálakat egy másik helyiségben levő rostára helyezték és annak ide-oda mozgatása által a rosták alá helyezett nyomdabetűrámakhoz hasonló táblák hézagaiba hul-

lottak alá a szálkák. Majd a rámakba foglalt gyufaszálakat gyermekek szállították a bemártóba, ahol egy üstben állandóan hevített kénoldatba mártogatták a gyufaszálak végeit és innen a szárító fülkébe helyezték. Szikkadás után a különbözően színezett foszforoldatba mártogatták a gyufaszálak végeit, s újra a szárítóba kerültek, ahonnan majd száradás után a csomagolóba vitték, ahol többnyire lányok dolgoztak, s a munkamegosztás szerint: egyik skatulyába helyezte a szálakat, a másik lefödte, a harmadik rendezgette s a többiekkel együtt százanként csomagolták, hogy az megfeleljen a hosszútávú szekerezésnek. Egy külön helyiségben gyártották a gyufa „tartályait”, az un. skatulyákat, egy Chemnitzből hozott géppel.

A gyufagyárban parajdiak, Alsó- és Felősófalviak dolgoztak viszonylag kezdetleges munkakörülmények mellett, bár a gyufagyár létezése jótékony hatással volt a falvak lakosainak anyagi helyzetére, Parajd városiasodására. A parajdi gyufagyár az évi 20–25 millió csomag gyufa termeléssel, aminek 200–250 ezer forint volt az évi tiszta osztaléka a befektetett tőke után, az 1870-es években érte el fénykorát. Termelésének nagyobb része hazai fogyasztásra került, míg kevesebb részét Moldovába, Bukovinába és Galíciába exportálták.

A gyufagyár részére szükséges nyersanyagot az Ós-Marossszék Havasbirtokossága nagy kiterjedésű fenyveseiből termelték a sóvidéki erdőmunkások, a Szováta és Juhod patakok vizén vadúsztatással úsztatták a patakok torkolatáig, ahonnan fuvarszállítással jutott el Parajdra az évi 8–9 ezer „rövid ölfá”.

A szálkakészítő malom 1875. júliusában leégett, de már szeptember első feléig kijavították a körfűrészeket és a szálkahasító gyalugépeket, és újra elkezdték a termelést.

Egy 1875-ből származó híradás szerint a következő hónapokban kicserélték az égést szenvedett és részben már elavult gyalugépeket, és még abban az évben 2–3 csöves Romer-féle, valamint 25–30 és 50–60 csöves Anton-féle gyalugéppel készítették már a gyújtószálkát. Az utóbbi 3100 mm hosszú, 310 mm széles és 75 mm vastagságú pallódeszkából hasogatta a gyújtószál-

kákat, mely modern kivitelezésű gyalugép egyben három funkciót végzett: metszőkésével bevágta a fát, merőlegesen, a gyufaszál hosszának megfelelően; egy másik késsel gyufaszál vastagságú lapokra hasította a pallót; a harmadik kés pedig gyufaszál vastagságban gyalulta le a rétegeket.

Ezidőtájt a parajdi gyufagyárnak a kor színvonalán álló „legtökéletesebb gépei voltak”. Ekkor 200 munkás dolgozott a gyárban: 80 férfi, 80 nő és 40 hat-tíz éves korú gyermek. A férfiak napi bére 80–100 krajcár, a nőké 60–70 és a gyermekeké pedig 30–40 krajcár volt. Az iparkamara 1891. évi Jelentésében már a következőket olvashatjuk: „Parajdon van egy jelentékenyebb gyufagyár, amely Reiter József Bp.-i cég tulajdona. A gyár vízierőműre van berendezve: egy turbina és két vízhajtókerék, összesen 60 lóerővel tartja üzemben a különböző munkagépeket, amelyeknek száma 55. Alkalmazva van 110 férfi és 130 női munkás. Az évi termelése mennyiségben kb. 320000 csomag gyufa, amelyeket belföldi piacokon helyezik el. Nagy hátránya, hogy 52 km-re esik a legközelebbi vasútállomás; túl van terhelve közadókkal”.

A múlt század vége felé a gyufagyár nyersanyag-szükségletét, már leginkább a Gyergyó-felőli oldalon elterülő erdőségekből szerezte be, ami feltehetően igen költséges volt. Erről tanúskodik a következő szöveg is: „A parajdi gyufagyár kiszállított mintegy 5161 köbmétert 1900 forint értékben. Ennek egyötöd részét a megye, négyötöd részét pedig a gyergyói községek, nevezetesen Alfalu, Újfalú és Remete szolgáltatta”. A későbbiek során mindezt még jobban alátámasztják a következő sorok: „A parajdi gyufagyár Gyergyó Alfalu község erdeiből fedezi a gyufaszálka szükségletét”. Egyre rosszabb idők járnak a parajdi gyufagyárra, ami a következőkből is kitűnik: „A gyufagyártás az előző évekhez viszonyítva rosszabbodott. Oka: a fogyasztópiacról a nagy távolság, miért nem lehet versenyképes más gyárakkal. A munkásoknak egyre kevesebbet fizetnek. — A marosvásárhelyi állomásról elszállítottak 8620 métermázsa gyufát a jelentett időszakban”.

1895-től megszűnt a gyufa exportálása, csupán több láda „bükklapockát” szállítottak a bukaresti gyufagyárnak. Ettől kezdve a parajdi gyufagyár kiesett központi fekvéséből, excentrikussá vált még Erdély viszonylatában is. A Kis-küküllő menti vasútvonal építésének késlekedése, a rossz utakon való szekérszállítás lényegesen növelte a termelési költségeket. Emiatt 1899-ben lebontották a parajdi gyufagyárat és áttelepítették Kolozsvárra.

Ösztönzően hatott egyes vállalkozó szellemű parajdi lakosokra, és összetársulva 1860-ban fölépítettek Parajdon az első fűrészmalmot a parajdi Bucsin utcában, a Kisküküllő vizére, amely kezdetben egy lappal vágott. Visszaemlékezések szerint a társulajdonosok egy idő eltelté után már nem tudtak egymás között megegyezni, minekutána a fűrész sem tudták gazdaságosan üzemeltetni. Ezért 1870-ben egy Kondof nevezetű fa-kereskedőnek bérbeadták, aki a té-

Egyik legnagyobb erdélyi magyar költőnk, Aprily Lajos, édesapját a parajdi gyufagyár alkalmazta, minekutána a Jékely család Brassóból Parajdra költözött. Itt élte gyermekkorát a költő, és bár Brassóban született /1887. november 4-en/, mégis Parajdot tartotta szülőföldjének. „Parajdon lelkébe gyermekemlékként a költészetben örök nyomot hagyó „helyi csodák”. Költészetének jelentős része: talán legszebb versei, innen ihletődtek. „Az Álom a vár alatt című verseskötet is parajdi gyermekélményeiből táplálkozó két költői elbeszélését tartalmazza”. Tizenkét éves korában, 1899-ben családjával Kolozsvárra került /a gyár áttelepítésével egyidejűleg/. Parajd viszont örök emlékeket hagyott a nagy költő lelkében, mert életének alkonya táján is újra oda visszavágyik. „1941-től Parajdon egy erdei boronaházban tölti nyarait”.

A parajdi gyufagyár létezése

li hónapok kivételével állandó jelleggel üzemeltette. 1880-ban egy tüzeset következtében leégett, majd megvásárolta Urbán Andor bányatanácsos-sóbányaigazgató, aki újjáépíttette és a 12 pengéjű gáttert napi 10–12 órás váltásokban üzemeltette 1924-ig, miután a parajdi és sófalvi református egyházközségeknek adományozta. Egyházi tulajdonban működött a fűrész az 1948-i államosításig, amikor a helyi parhoz került és Urbán-féle Kombinát elnevezéssel 1952-ig üzemelt, miután leszereltették.

Egy másik parajdi társulat 1890-ben építtetett egy vízfűrész a 17-es km-ben, a Gagy Lázár patakánál, amikor a Bucsin tetőn áthaladó út még nem volt megépítve. Ez a fűrész egy lappal és napi egy váltásban dolgozott, a téli időszak kivételével.

Zsigmond József

AZ ODORHEIU* MEGYEI VÁLASZTÁSOK MÉRLEGE

Írta: Mikó Imre dr.

Románia új alkotmánya a választójogot is új alapokra helyezi s ezzel Nagyrománia politikai történetének az első korszaka, a parlamenti kormányrendszer ideje, befejezést is nyert. A most hatályát veszített 1926. március 27-i választói törvény nyitotta meg tulajdonképpen a román belpolitikai életbe való tömeges bekapcsolódás útját a kisebbségi magyarság előtt s az elmúlt évtized alatt szerezte meg azt a súlyt és elismerést az Országos Magyar Párt, aminek ma többségi és kisebbségi oldalról egyaránt örülhet.

Minden befejezés egyúttal alkalom a múlt tanulságainak levonására s ezért most az új választójog bevezetésének küszöbén nem lesz felesleges visszatekinteni azokra az eredményekre, amiket a parlamenti kormányrendszer korában értünk el az országos választásokon.

Az alábbiakban egyetlen vármegye, a volt székely anyaszék választási szociográfiáját tesszük közzé. Odorheiu megye az ország legmagyarabb vármegyéje, a hatalomváltás utáni évek statisztikája kilencvenhárom százalékra teszi itt a magyarság számarányát. A megye lakosságának lélekszáma

az 1930-as népszámláláson 130 646 volt, akik az 1926-os választótörvény szerint négy képviselőt, egy községi és egy tanácsszénátort választanak. A magyarság mindig nagy súlyt helyezett az Odorheiu megyei választásokra s éppen ezért a Magyar Párt itt következetesen olyanokat jelölt, akiknek a parlamentbe bejutását feltétlenül biztosítani akarta. Viszont a mindenkori kormány is presztizskérdést csinált abból, hogy Odorheiu képviselőt hozzon be s ezért nem volt még vármegye, ahol a választások eredményét annyi külső tényezővel igyekeztek volna a kormányok a maguk javára befolyásolni.

Az első két országos választáson — 1919 novemberében és 1921 márciusában — a magyarság nem vett részt és csak 1922-ben állított jelölteket, ott, ahol a választási elnökök különböző címeken vissza nem utasították őket. 1922-ben jutott be Odorheiu megyében Pál István dr. apátplébános szenátornak, magyar képviselője akkor még nem volt a megyének. Az ezután következő hét parlamenti választásról az alábbi táblázatok adnak számot.

A párt neve	1926 Szavazat	%	1927 Szavazat	%	1928 Szavazat	%	1931 Szavazat	%	1932 Szavazat	%	1933 Szavazat	%	1937 Szavazat	%
Magyar Párt	19557	92.94	2655	12.13	15751	70.85	4001	18.88	11718	51.53	4814	21.10	8398	34.97
Néppárt (Averescu)	—	—	—	—	166	0.75	533	2.52	141	0.62	477	2.09	83	0.35
Liberális Párt	528	2.51	17071	79.55	182	0.82	—	—	394	1.73	15109	66.22	10480	43.65
Nemzeti Parasztpárt	557	2.65	1314	6.12	4703	21.15	218	1.03	6760	29.73	487	2.13	1667	6.94
Szociáldemokrata Párt	207	0.98	—	—	—	—	441	2.08	—	—	—	—	—	—
Munkás blokk	—	—	193	0.90	610	2.74	480	2.26	—	—	—	—	—	—
Nemzeti Unió (Iorga)	—	—	—	—	—	—	12357	58.30	—	—	—	—	—	—
Zsidó párt	—	—	—	—	—	—	382	1.80	330	1.45	151	0.66	144	0.60
Parasztpárt (Lupu)	—	—	—	—	—	—	311	1.47	628	2.76	442	1.94	—	—
Ifjú Liberálisok	—	—	—	—	—	—	592	2.79	382	1.68	212	0.93	186	0.77
Kamatellenes Liga	—	—	—	—	—	—	342	1.61	—	—	449	1.97	401	1.67
Demokrata Magyar Párt	—	—	—	—	—	—	1143	5.39	—	—	—	—	—	—
Nemzeti Agrárpárt (Goga)	—	—	—	—	—	—	—	—	404	1.78	271	1.19	—	—
Paraszt Demokrata Párt (Stere)	—	—	—	—	—	—	—	—	1389	6.11	—	—	—	—
Agrár unió (Argetoianu)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	161	0.70	710	2.96
Nemzeti Keresztény Párt (Cuza-Goga)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	516	2.15
"Mindent a hazáért" (Z. Codreanu)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1213	5.05
Megsemmisített szavazat	194	0.92	227	1.06	820	3.69	397	1.87	593	2.51	244	1.07	217	0.90
Összesen leszavazott	21043	100.00	21460	100.00	22232	100.00	21197	100.00	22739	100.00	22817	100.00	24015	100.00
A választói névjegyzékbe beírtak száma	28316		30198		30341		33675		34652		34504		38071	

* A földrajzi nevek írásán, a korhangulat hitelessége érdekében nem változtattunk.

A képviselőválasztáson az elsőszembenű nő jelenség az, hogy mindinkább nő azoknak a száma, akik a szavazástól tartózkodtak. 1926-ban még csak 727-an nem éltek a választójogukkal, 1937-ben már 14056 jogosult polgár nem szavazott. Nem tudjuk, mi játszik nagyobb szerepet a nemszavazók számának megkétszereződésében, a közöny, vagy pedig az a körülmény, hogy mind több választót akadályoznak meg állampolgári jogának teljesítésében.

Eddig 17 párt lépett fel Odorheiu megyében, egyszerre a legtöbb 1931-ben tett le listát, amikor tizenegyen indultak a választásokon. Egyik megyében sem ingadozott annyira a Magyar Párt szavazatainak száma, mint éppen a legmagyarabb székely székben a következőképpen: 19 557, 2655, 15 751, 4001, 11 718, 4814, 8398. Ezt az ingadozást természetes okokkal nem lehet megmagyarázni, de a felsorolt számadatokból is kitűnik, hogy mikor voltak tiszta választások és mikor másították meg a választási eredményt. Kétszer tudott a székelység aránylag szabadon megnyilvánulni, az 1926-os néppárti és az 1928-as nemzeti parasztpárti választásokon, az elsónél (igaz Averescu román szavazataival együtt) közel húszezer magyar szavazatot esett, 1928-ban pedig 15 751. A liberális választásokon 1927 és 1933-

ban, valamint a Iorgával kombinált 1931 évi liberális választáson a magyarság 5000 szavazatot sem tudott elérni s ehhez képest a tavalyi liberális választás eredményét nagy haladásnak kell elkönyvelniünk.

Hogy a kormány milyen befolyást tudott gyakorolni a választótömegekre és mennyire kénye-kedve szerint alakíthatja a választási eredményt, arról néhány számadat egybevetése szintén meggyőzőhet. 1926-ban ellenzéken a liberális párt csak 528 szavazatot kapott, 1927-ben kormányon már ennek közel harmincnégyszeresét, vagyis 17 071 szavazatot, 1928-ban ellenzéken viszont ennek csak kilencvenharmad részét, 182 szavazatot, 1931-ben pedig Iorgával szövetkezve kormányon ismét 12 357-et, majd ellenzéken 1932-ben 394-et és végül ismét kormányon 15 109 és 10 480 szavazatot. Még a nemzeti parasztpárt eredményein is meglátszik, hogy mikor volt kormányon, hiszen 1932-ben 6. 760 szavazatot kapott s a következő évben ellenzéken csak 487-et.

A leginkább egyhangú választás 1926-ban volt, amikor a néppárti és magyarpárti kartell a szavazatok 92,4 %-át nyerte el és mind a négy jelöltet behozta,

ezt csak a liberálisok tudták megismételni 1927-ben 79,55%-kal, hogy milyen eszközökkel, arra mindnyájan emlékezünk. Három jelöltet hozott be 1928-ban a Magyar Párt 70,85 %-kal, a Nemzeti Unió 1931-ben 58,30 %-kal és a liberálisok 1933-ban 66,22 %-kal, itt azonban elhalálozás és lemondás folytán

„Az 1920, 1922, és 1926 évi óriási terrorral vezetett választások közül egyik sem hasonlítható a most lefolyt választásokhoz, mert ezekben a csendőrterror, az urnák rendszeres és nyílt ellopása és a bizalmi férfiak e célból való tömeges eltávolítása tervszerűen és kiszámított pontossággal történt, úgyhogy mindezek csakis egy öntudatos központi vezetésre és jól megszervezett végrehajtó szervekre mutatnak rá”.

1927. Iuliu Maniu

pótválasztásra került a sor, amin a Magyar Párt jelöltjét választották meg 88 %-os nagy többséggel a negyedik helyre. 1932-ben két, 1937-ben négy párt között osztották szét a mandátumokat.

Kiket választott meg Odorheiu megye eddig képviselőinek, arra ad feleletet az alábbi táblázat.

Kiket választottak meg képviselőnek ?

1926	11 székely. 13 nemzeti.
Dr. gr. Bethlen György	Magyar Párt
Dr. Sebesi János	Magyar Párt
Laár Ferenc	Magyar Párt
Costachi Lupu	Néppárt.

„Undorodom! Azt hiszem, hogy a román politika évkönyveiben nem létezik nagyobb disznóság, mint ennek a választásnak az eredménye.”

1927.

Nicolae Iorga

1927

Tănăsescu Constantin	Liberális
Szász Mihály	Liberális
I. B. Georgescu	Liberális
Papp Zacor Endre	Liberális

1928

Dr. Virgil E. Solomon	Nemzeti Parasztpárt
Dr. gr. Bethlen György	Magyar Párt
Laár Ferenc	Magyar Párt
Dr. Abrudbányai Ede	Magyar Párt

1931

Dr. Liviu Ionaşiu	Nemzeti Unió
N. Balaban	Nemzeti Unió
Marin Stănoiu	Nemzeti Unió
Dr. gr. Bethlen György	Magyar Párt
(lemondott Laár Ferenc javára).	

1932

Dr. Solomon Virgil	Nemzeti Parasztpárt
Dr. Réty Imre	Nemzeti Parasztpárt
Dr. gr. Bethlen György	Magyar Párt
Laár Ferenc	

(Bethlen György lemondása folytán dr. Willer József került be a parlamentbe.)

1933

Dr. Augustin Pordea	Liberális
Popa Ioan	Liberális
Constantinescu Mihail	Liberális
Dr. gr. Bethlen György	Magyar Párt

(lemondott dr. Willer József javára)
Pótválasztáson bejött még dr. Abrudbányai Ede.

1937

Dr. Augustin Pordea	Liberális
Dr. Virgil Solomon	Nemzeti parasztpárt
Nicolae M. A. Pop	„Mindent a hazáért”
Dr. gr. Bethlen György	Magyar Párt

Odorheiu megye legtöbbszőr megválasztott képviselője tehát dr. gr. Bethlen György, akít az anyaszék székelysége már hat-szor küldött a parlamentbe. Ő azonban három ízben lemondott a mások javára és más megyében vállalt mandátumot, legutóbb pedig nem volt alkalma nyilatkozni, hogy a négy megye közül, amelyik képviselőjének választotta, melyiknek a mebtzását fogadja el, mert időközben a parlamentet feloszlatták.

A szenátorválasztásokra is nagyrészen állanak azok a megállapítások, amiket a képviselőválasztásoknál tettünk. A szavazástól tartózkodók száma itt is emelkedett, de az utóbbi években hétezer körül látszik állandósulni. Érdekes azonban, hogy amíg a képviselőválasztásokon az összes szavazók száma állandóan növekedett, addig a szenátorválasztáson ez a szám állandóan apad és tizenegy év alatt 12 528-ról 10 311-re esett

lesuganygyaválasztóinévjegyzékbe beírtak száma is, bár kisebb mértékben, de 655-tel csökkent. Félős, hogy általánosságban fennforgó okok mellett a szenátusi választók névjegyzékének kiegészítése nem történik rendszeresen és nem vesznek fel oda hivatalból minden egyes 40 évet betöltött választót s ezért nem pótolják az utolsó év zed alatt elhalálozottak számát azok, akik időközben betöltötték a negyvenévet.

Úgy látszik azonban, hogy a kormányok az általános szenátorválasztásra nem fektettek annyi súlyt, mint a képviselőválasztásra, hiszen a tanács-szenátor ügyis rendszerint az övék. Az általános szenátorválasztásokon eddig indult tíz párt közül csak a Magyar Párt és Liberális Párt tudott szená-

tort behozni, az előbbi öt, az utóbbi két ízben. (1926-ban a néppárt is támogatta a Magyar Pártot, 1931-ben pedig „tekintély-kormány” segítségével jött be a liberális jelölt).

Az általános szenátorválasztások részletes eredménye Odorheiu megyében a következő volt.

A tanács-szenátor választások részletes eredményét sajnos nem áll módunkban közölni, de itt a magyarság nem is tudott tartós eredményt elérni, mert a községi és megyei tanácsosokra gyakorolja a mindenkori kormány a legnagyobb befolyást, a választók száma is csekély, úgyhogy az egyéni „megdolgozás”-nak sokkal tágabb tere nyílik. Az

„Jellemző az urnalopásokra, hogy a román statisztika szerint is több mint 90 %-ban magyar Udvarhely megyében egyetlen magyar képviselő sem tudott bejutni s az eredmény szerint itt kevesebb szavazatot adtak le a kisebbségi blokkra/ 2655/, mint a román Alsó—Fehér megyében/ 2842/.

Mikó Imre

ezerkilencszázhuszasévekben, amikor a helyi önkormányzatot választott tanácsok gyakorolták, a tanácsosok száma ezerkétszáz körül mozgott, a tavalyi választásokon már csak 612-en szerepeltek a névjegyzékben, amiből csak 380-at engedtek szavazni. A megye háromnegyed részében tehát vagy interimár bizottság működik, vagy pedig, ha választott tanács is van, annak tagjait távol tartják az urnáktól. A Magyar Párt jelöltjei csak a két tiszta választáson, 1926-ban és 1928-ban tudtak a tanács-szenátorválasztáson sikert elérni, először Molnár Kálmán, másodsor dr. Sebesi János képviselte a tanácsosok nevében Odorheiu megyét a román felsőházban. A felsorolt adatok rávilágítá-

... a választási kampányt. . . az akkor 26 éves Mikó Imre vezette, aki bejárta Udvarhely megye 56 községét, és nagy érdeme volt abban, hogy az 1933. évi választások 4814 szavazatával szemben a Magyar Párt most 8333 szavazatot kapott. Országosan is megerősítette pozícióit, mivel az 1933 évi választások 119562 szavazójával szemben most 134968 rokonszenvező támogatását nyerte el/ 1937—ben/.

Csatári Dániel

nak arra a küzdelemre, amit Odorheiu megye székelysége a parlamentben való képviselete érdekében nyolc választáson eddig megvívott, de másrészt rávilágítanak azokra a hiányokra és hibákra is, amelyek a választóitörvényben, illetve annak helytelen alkalmazásában rejlenek. Szeretnők hinni, hogy az új választóitörvény még inkább annak politikamentes végrehajtása kifogja küszöbölnie ezeket a fogyatékoságokat és méltó képviseletet fog biztosítani a legmagyarabb székelys megye népének az új törvényhozó testületekben.

UTAZZUNK A RÉGIEKSEL

Gyaloglat Erdélyben

Makfalva: régi levelekben Makla városa nevezetik a Kisküküllő túli erdei közt egy messzi látású, csupán romjaiban maiglan látszó Makla váráról, melyről a több Firtosnál bővebben jegyzendünk. Ma csak falu, évenként három ló és juhvásárra igen jó sokadalommal s szombaton héti vásárral. Fekszik Marosszékből a Kisküküllőtől kissé jobbra, s mivel ezen folyó határ Maros és Udvarhelyszékek között, Makfalva határának egy része Udvarhelyszékben fekszik. Nevezetessé lett Wesselényi Miklós ajándékozott telkek által, tudni illik a szabadelvű párt egyik hőse, Dósa Elek Makfalváról származván, szelleme kihatott őshelyére, s Makfalva főleg Bothos Sámuel pénztárnoksága alatt az ellenzó fél mellett megkülönböztette magát. Jelesen a nép közköltésére falujukban egy telket vásárolva azt (1834-ben Dósa Elek szónoklata alatt) Wesselényinek ajánlották, ki is azt halálosan fogadva bizonyítványt azon helyen egy iskolát alapított, s saját költségén építtetni is kezdte, ottjártamkor az alapzatok már készen voltak. Érzékenyítő Wesselényinek az alapkövetételekor felolvasott s jelenlevők könnyeit érdemlett ajánlólevele. Érdekesnek találtam ide mellékelni az abban érintett alaprajzzal s más adatokkal együtt.

Az épület egyemeletű léend, háromszáznyolcvannégy tanulóra van számítva, a piactól kevéssé félen fekszik, s azért némelyek az ajándékozott telket szándékoztak volt nagyobb s piacosabb elcserélni, de hogy illetvényi becse is megmaradjon, a tudo-

mányoknak kedvezőbb elvonult helyet választották, honnan a mezőkre hamar kisétálhatnak a magányban örömebb tanulók vagy mulatni vágyók. A tanítás már elkezdődött, s a felépítendőség is folyand egy e végre bérlett háznál. Mostani tanító Horváth Sámuel marosvásárhelyi deák, fizetése 400 váltó rénes forint, szállás és faléend. Helybeli Pap Sebestény segédül van tanításaiban. A tanulók száma most hatvanhét. A napi cselekvendők sorolását láthatni falra függesztve. Tanítanak olvasást: nyomtatásból és kéziratból; írást: példányból és diktálva; számvetést: főbelit és táblait; éneket: templomit és kottából; német és francia nyelvet (a pap), a szokot magyaráz grammatika szerint ingyen. Fűvészetet s természettudományt, mire a székely gyermekek nagy kedvet mutatnak, mivel ténylegi (practisch) tudomány.

Kézírókönyvül Edvi Ilyés Pálnak a Marczibányi első jutalmat nyert elemi oktatásról könyve van szánva. Ezenkívül Makfalván még két iskola van, egyik a falusi hetvenegy tanulóval. Elrendelése az, mi más falusi iskolaké, csak télen tartatik, s évenként kétszer van próba: februáriusban és virágvasárnapkor. Másik az úgynevezett "ifjú legények iskolája", hol első adventtől kezdve virágvasárnapig tanítja a falusi legényeket tizenhárom évek óta a pap hetenként négy nap: hétfőn, kedden, csütörtökön, pénteken este 7 órától 9-ig olvasni, írni, számítani s énekelni. Vasárnap templom előtt összegyűlnek magokot énekekben gyakorlani: ez idén ötvennégy tanítvány volt. Ehhez tartozik a csak 1837-ben kezdődött leányok iskolája, kiket vasárnaponként 2—3 órák közt, tavasztól ősziig tanít a pap olvasni, írni, számítani. Ezen első évben a tanulók száma harminc-negyvenre ment. A falu, mint más havasalajjak, nagy, a házak száma kettőszázötven. Ezek közt római katolikus háztáj öt, unitárius kettő, nem egyesült hitű egy. A reformátusok nagy, de már romladozni kezdett — azért megújítatni célba vett — templomának egy része gót építmény, más része 1797beli mértékszeres erős

SENTIVÁNYI MIHÁLY (1813—1842), akit Horváth János "Erdély Petőfi"-jének nevezett Nyárádgálfalván született, régi székely primor családból iskoláit a székelykeresztúri unitárius kollégiumban kezdte, majd Kolozsváron folytatta, jogi tanulmányait befejezéséig. Az 1834-es országgyűlésen az erdélyi ifjúság lelkes szervezőjeként tűnt ki. Szerkesztette a Reményi c. almanachot, írásai jelentek meg a Vasárnapi újság, Erdélyi Híradó és Nemzeti Társalkodó hasábjain. Realista társadalmi regénye, melyhez nagy reményeket fűzött, befejezetlen maradt. Lapunk következő számaiban az 1837-es utazását megörökítő "Gyaloglat Erdélyben" című naplójából közlünk részleteket.

tornyával együtt. Legnagyobb részint szabad székelyek; gróf Teleki Ferenc, Gál Lajos bírnak néhány embert. Ép, egészséges, jó kinézésű s romlatlan lelkűek. Fő élelmők földművelés, marhatartás, de segítenek magokon gyapjú, durva posztó s több cikkelyekbeli apróbb kereskedéssel, mi nagyon jól fizet. Kevés mesterséget is űznek, különösen fazékosságot. Öltözetjeik nagyobbára háztól kitelő, általános székely öltözet, tudniillik egy bakarasnyyi magas fejű s idomzatos karimájú fekete kalap, keskeny kötött fekete nyakravaló, szöttes mellény, fejez harisnya, kordován csizma, panyókára vett szokmány, mely alól vasárnaponként vékony pergált ing ragyog ki. Politikai állásokra, úgy egyebekre nézve is általánostól nem tér el, mit másutt fejtegeténde.

Szentiványi Mihály

Mikes Kelemen

■ Rodostói levéltrónk 300 évvel ezelőtt, 1690. augusztusában született Zágónban, régi székely nemesi családban. Apját, a szabadságért harcoló Mikes Pált osztrák katonák végezték ki, így anyja, Torma Éva korán özvegyen maradt. A mostohaapa, Boér Ferenc a protestáns vallásban született Keleмент katolikusnak neveli és a jezsuiták kolozsvári kollégiumában taníttatja. 1707-ben, amikor II. Rákóczi Ferenc erdélyi fejedelem beiktatása történt, a Mikes-család bejuttatja a fejedelemhez nemesi apród gyanánt. Ez a lépés Mikes egész életére döntő volt, élete összefonódott a Rákócziéval, vele maradt a szabadság végóráiban és a bujdosásban egyaránt. Elkísérte 1711-ben Lengyelországba, onnan Franciaországba, ahol 1717-ig közel öt esztendő tartózkodtak. III. Ahmed szultán meghívására török földre hajóztak. A török kormány előbb Bujukderébe, majd Jénüköbe, és végül 1720. áprilisában a Márvány tenger partján, Rodostóban telepítette le Rákóczi bujdosó csapatát. Ügyük ezzel évtizedszámra el volt intézve; itt teltek aztán meglehetősen egyhangúságban napjaik, melyekbe ritkán hozott egy kevés változatosságot egy-egy felülnöbb esemény, mint Mikes édesanyjának hazahívó könyörgése, Kószeghy Zsuzsi iránti szerelme, a fejedelem halála, valamint követség útja a moldvai vajdához.

■ Mikes negyvenegy évig írja leveleit; az első levél Gallipoliból kelt 1717. október 10-én, az utolsó Rodostóból 1758. december 20-án. 27 évesen kezd, 68 esztendő, midőn befejezi. A maga élményeit, lelkének

gondolatait, érzelmeit foglalja össze; az ő sorsával a legszorosabban kapcsolatosan levő eseményeket, vagyis a bujdosók történetét írja meg. Igyekszik minél többet rögzíteni a törökországi föld- és néprajzi, társadalmi állapotokról; ezekkel kapcsolatosan több alkalommal kis elbeszéléseket vegyít leveleibe. Számtízében is mindig figyel a haza sorsára, annak felemelkedési lehetőségei foglalkoztatják.

■ Nagy szerepet játszik leveleiben az őszinte ragaszkodás, amellyel szeretett fejedelméről és bujdosó társairól ír. Műve hangvétele természeténél fogva közvetlen. Egyszerűen úgy ír, mintha előtte állna nénye s mondanivalóját szóban közölné vele. A levelek nyelvezetét, sok helyen a székely tájszólás teszi színessé.

■ A törökországi bujdosásban végül egyedül maradt. A becsületben megöszült emberek méltó jutalma, a nyugodt, békés öregség nem volt osztályrésze, szerető rokonok és jóbarátok nem könyékeztek. Isten rendelkezésén megnyugszik, mint mindenkor. Kikísérte bujdosótársait a rodostói temetőbe és a levélírás mellett fordításokkal foglalatalkodott.

■ Utolsó, hazájába küldött levele után egy félesztendővel pestisben megbetegedett és négy napi szenvedés után 1761. október 2-án, 71 éves korában meghalt. Műve először 1794-ben jelent meg, ekkor adta ki Kulcsár István „Törökországi levelek” címmel Szombathegyen. A nemzeti kegyelet közel háromszáz évtávjából is őrzi Mikes emlékét.

György Béla

SZÉKELYség

A Székelyföldet és népet ismertető folyóirat

Alapította
Bányai János
1931

Új folyam

Megjelenik az RMDSZ Udvarhelyszéki szervezetének védnöksége alatt

Szerkesztőbizottság

Hermann Gusztáv Mihály
(Felelős szerkesztő)
Gyöngyössy János
Zepezaner Jenő
Grafikai szerkesztő
Biró Gábor

(Haáz Rezső Múzeum,
Székelyudvarhely,
Kossuth u. 29. tel. 13875)

TARTALOM

Nagy Teréz

Az utolsó hegedős

Deáky Zita

A bukovinai székelyek

Zsigmond József

Tűzfészek a falu közepén

dr. Mikó Imre

Az Odorheiu megyei választások mérlege

Szentiváni Mihály

Gyaloglat Erdélyben

György Béla

Mikes Kelemen

A Haáz Rezső Kulturális Egyesület megbízásából kiadja és terjeszti a
KONTAKT IRODA

Készült az **INFOPRESS**-nél

I. Évfolyam 4. szám 1990
Ara 10 lej

**A Haáz Rezső Kulturális Egyesület ezúton köszöni
Székely László, keserületki plébános úr
könyvadományát**